

חשוון תשס"ז

בס"ד

יעקב ועשו

פרשת תולדות(ע"פ שיעורו של הרב אביחי קצין)

1. בראשית פרק כה

- (יט) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק:
 (כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפרדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה:
 (כא) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ונתהר רבקה אשתו:
 (כב) ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה':
 (כג) ויאמר ה' לה שני גיים גויים בבטןך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר:
 (כד) וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה:
 (כה) ויצא הראשון אדמוני פלו כאדמת שער ויקראו שמו עשו:
 (כו) ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם:
 (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:
 (כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב:
 (כט) ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף:
 (ל) ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי על כן קרא שמו אדום:

2. בראשית פרק כה

(יב) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם:

3. "אברהם הוליד את יצחק" - בכדי למנוע מליצני הדור לומר שמאבימלך נתעברה שרה

רש"י בראשית פרק כה פסוק יט

(יט) ואלה תולדות יצחק - יעקב ועשיו האמורים בפרשה:
 אברהם הוליד את יצחק - על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזהק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתו פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

4. "אברהם הוליד את יצחק" - יצחק הוא הבן "האמיתי" של אברהם

רשב"ם בראשית פרק כה פסוק יט

(יט) אברהם הוליד [את] יצחק - לפי פשוטו של מקרא לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית. אבל כאן יצחק עיקר בן היה לאברהם שהוא הוליד את יצחק מאשתו הגמורה כדכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע. וכן בדברי הימים לאחר שכתוב כי בני אברהם היו יצחק וישמעאל ובני קטורה, חוזר וכותב סתם ויולד אברהם את יצחק:

5. "אברהם הוליד את יצחק" - אברהם גידל בעצמו את יצחק

אבן עזרא בראשית פרק כה פסוק יט

... וי"א כי טעם הוליד גדל ורבה. כמו יולדו על ברכי יוסף (ברא' נ, כג), והעד שאמר וישלחם מעל יצחק בנו (ברא' כה ו):

6. בראשית פרק נ פסוק כג

ויקרא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף:

7. בראשית פרק כה פסוק ו

וּלְבָנֵי הַפִּילֵגֶשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יֶצְחָק בְּנֵו בְּעוֹדָנוּ חֵי קְדָמָה אֶל אָרְצָ קַדְשׁ:

8. רש"י בראשית פרק כה פסוק כא: "לנוכח אשתו" – מול אשתו

לנכח אשתו - זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת:
ויעתר לו - לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה:

9. ספורנו ספר בראשית פרק כה פסוק כא: "לנוכח אשתו" – בעבור אשתו

(כא) לנוכח אשתו. אף על פי שהובטח על הזרע שיירש התפלל לאל יתי' שיתן לו אותו הזרע ומזאת ההגונה הנצבת נכחו:

11. "ותלך לדרוש את ה'" - מה "דרשה" רבקה**רש"י בראשית פרק כה פסוק כב**

לדרוש את ה' - שיגיד לה מה תהא בסופה:

12. רמב"ן בראשית פרק כה פסוק כב: רבקה התפללה

ותלך לדרוש את ה' - לשון רש"י, להגיד מה יהא בסופה. ולא מצאתי דרישה אצל ה' רק להתפלל, כטעם דרשתי את ה' וענני (תהלים לד ה), דרשוני וחיו (עמוס ה ד), חי אני אם אדרש לכם (יחזקאל כ ג):

10. אל מי הלכה רבקה בכדי "לדרוש את ה'"**רשב"ם בראשית פרק כה פסוק כב**

(כב) ויתרוצו - לשון רץ לקראת רץ, שהיו רצים ומתנענעים בתוך גופה כדרך עוברים. וכן מן קם מתקוממים, מן לן מתלוננים. אבל מלשון רצץ עזב דלים היה לו לומר ויתרוצו כמו בטרם יתנגפו רגליכם:

לדרוש את ה' - אל הנביאים שבאותן הימים כדכתי' לדרוש את ה' מאתו, וכת' כי יבא אלי העם לדרוש את ה':

13. התשובה לרבקה ניתנה ע"י נביא, שמגלה לה שה' "אהב" את יעקב**רשב"ם על בראשית פרק כה פסוק כג**

(כג) ויאמר ה' לה - ע"י נביא:

שני גוים - אל תיראי כי צער העיבור שלך בשביל שתאומים יש בבטןך שמרובה צער העיבור של שנים מעיבור אחד:

ושני לאומים - מלכיות כדכתיב מלכי ארץ וכל לאמים כפל לשון הוא. אבל לאמים הוא עמים ומתוך שהנביא התחיל לומר לה גמר ופירש לה כל העתידות:
ורב יעבוד צעיר - ולכן אוהבת את יעקב שאהבו הקב"ה וכדכתיב ואהב את יעקב:

14. התשובה לרבקה ניתנה ע"י אברהם !!!**אבן עזרא על בראשית פרק כה פסוק כג**

(כג) ויאמר ה' לה - על ידי נביא או אברהם בעצמו כי לא מת עד שהיו בניה בני ט"ו שנה:
ורב - הוא הפועל (הנושא) יכבד אב ועוד אפרש זה הפסוק:

15. מלאכי פרק א'

(ו) בן יכבד אב ועבד אדניו ואם אב אגני איה כבודי ואם אדונים אגני איה מוראי אמר יהנה צבאות לקם הכהנים בזי שמי ואמרתם בפה בזינו את שמןך:

16. רבקה מעדיפה את יעקב, כי כך נאמר לה בנבואה**בראשית פרק כ"ז**

(ח) ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצוה אתך:

(ט) לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב:

(י) והבאת לאביך ואכל בעבר אשר יברכך לפני מותו:

(יא) ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק:

(יב) אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה:

(יג) ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך קח לי:

17. תרגום אונקלוס בראשית פרק כ"ז

(יג) ואמרת ליה אמיה (ואמרה לו אמו) עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי (לי נאמר בנבואה שלא יאונה לך רע) ברם קביל מני ואיזיל סב לי :

18. "רב יעבוד צעיר" – לפעמים יגבר הרב ולפעמים הצעיר**רד"ק בראשית פרק כ"ה**

"ורב יעבוד צעיר" – לא זכר מילת "את", שהיא מורה על הפעול, והנה הדבר מסופק, ולא ביאר מי יעבוד את חבירו, הרב את הצעיר, או הצעיר את הרב, אלא שיש בו מעט ביאור, כי ברוב הפועל (הנושא) הוא הראשון, אלא בדברים שיש לספק בהם, כמו: "אבנים שחקו מים" (איוב יד, מט) "מים תבעה אש" (ישעיה סד, א).

והיה זה שלא התבאר בנבואה הזאת, לפי שפעמים יעבוד רב את הצעיר, כמו שהיה בימי דוד, ופעמים יעבוד הצעיר את הרב, כמו שהוא היום. ומעט הביאור שיש בנבואה זו, כי רוב הימים יעבוד הרב את הצעיר, לפיכך היה הפועל ראשון, וכן יהיה אחר שוב שביטנו.

19. ר' יוסף אבן כספי

"ורב יעבוד צעיר" אילו אמר "את צעיר" או "את רב" היה מבואר המכוון יותר, אבל הפליג נותן התורה להניח זה בלי הכרע, בעבור שפעם יגבר עשו, ופעם יגבר יעקב, כמו שסיים יצחק ברכותיו.

20. יצחק אוהב את עשיו, כי עשיו מרמה אותו ומתחזה לצדיק**רש"י על בראשית פרק כה פסוק כז**

(כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו - כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת כוכבים: יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות:

21. אבן עזרא בראשית פרק כה

יודע ציד לעולם מלא מרמות, כי רוב החיות בדרך מרמה יתפשו, ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם.

22. הכשל החינוכי בכך שיעקב ועשיו השונים באופיים קיבלו את אותו חינוך**רש"י הירש – בראשית פרק כה**

ויגדלו וכו' – בשום מקום לא נמנעו חכמינו מלגלות חולשות ושגיאות, קטנות כגדולות, במעשי אבותינו הגדולים: ודוקא על ידי כך הגדילו תורה, והאדירו את ליקחה לדורות. אף כאן, הערה אחת שלהם מרמזת לנו, כי הניגוד העמוק שבין נכדי אברהם מקורו העיקרי היה – לא רק בתכונותיהם – אלא גם בחינוכם הלקוי.

כל עוד היו קטנים, לא שמו לב להבדלי נטיותיהם הנסתרות, תורה אחת וחינוך אחד העניקו לשניהם, ושכחו כלל גדול בחינוך: "חנוך לנער על פי דרכו".

... חנכהו למטרה הגדולה האחת על פי דרכו המיוחדת לו, בהתאם לעתיד הצפוי לו מנטיותיו. המושיב את יעקב ועשו על ספסל לימודים אחד, ובאותם הרגלי החיים מחנך אותם כאחד לחיי לימוד ומחשבה, - מובטח לו שאת האחד מהם הוא מקלקל. יעקב ישאב ממעיין החכמה בחפץ גובר והולך, ואילו עשו רק יצפה ליום בו ישליך מאחורי גבו את הספרים הישנים, ויחד איתם תעודת חיים גדולה, שהכיר אותה רק באופן חד צדדי, ובדרך שמעצם טבעו הוא סולד בה.

אילו העמיקו יצחק ורבקה לחדור לנפשו של עשו, אילו הקדימו לשאול את עצמם, היאך יכולים גם האומץ, הכוח והגמישות הרדומים בנפש עשו – היאך יכולים כל אלה להטות שכם לעבודת ה', כי אז "הגיבור" שלעתיד לא היה הופך ל"גיבור ציד", אלא, ל"גיבור לפני ה'" באמת. יעקב ועשו, על כל נטיותיהם השונות, היו נשארים אחים תאומים ברוחם ובדרך חייהם: ומי יודע איזה שינוי היה צפוי לקורות הימים על ידי כך.

אך לא כן היה: "ויגדלו הנערים", רק משגדלו הנערים והיו לגברים, הופתעו הכל לראות, כי אלה אשר מרחם אחד יצאו, ויחד נתגדלו, נתחנכו ולמדו, היו כה שונים בטבעם ומנוגדים במעשיהם. כדרך שביעקב – איש תם היא התכונה, ואילו ישב אוהלים – משלוח היד, כן גם בעשו: איש ידע ציד מציין את התכונה, ואילו איש שדה - את משלוח היד.

...אותה דרך חינוך, שרמזנו עליה לעיל, שהיתה כה מנוגדת לעצם טבעו, רק דחתה את טבעו האמיתי, וכפתה עליו את הסבלנות המצפה לשעת הכושר: שיטת חינוך זו רק פיתחה את הנטיות הללו, והן שעשו אותו ל"איש שדה".

דוקא משום שאנסו אותו להיות חובש את "ספסל בית המדרש", דוקא משום כך הוא מאס עכשיו בכל, והיה כולו בחוץ.

23. אורות התורה – הרב קוק זצ"ל – חינוך לא לפי נטיות התלמיד, גורם לבריחתו מבית המדרש
 ו. ישנם שיצאו לתרבות רעה, מפני שבדרך למודם והשלמתם הרוחנית בגדו בתכונתם האישית המיוחדת. הרי שאחד מוכשר לדברי אגדה, וענייני ההלכה אינם לפי תכונתו להיות עסוק בהם בקביעות, ומתוך שאינו מכיר להעריך את כשרונו המיוחד הוא משתקע בענייני הלכה, כפי המנהג המורגל. והוא מרגיש בנפשו נגוד לאלה העניינים שהוא עוסק בהם, מתוך שהשתקעות בהם אינה לפי טבע כשרונו העצמי. אבל אם הי' מוצא את תפקידו וממלאו, לעסוק בקביעות באותו המקצע שבתורה, המתאים לתכונת נפשו, אז הי' מכיר מיד שהרגשת הנגוד שבאה לו בעסקו בענייני ההלכה לא באה מצד איזה חסרון בעצמם של הלמודים הקדושים והנחוצים הללו, אלא מפני שנפשו מבקשת מקצע אחר לקביעותה בתורה, ואז הי' נשאר נאמן באופן נעלה לקדושת התורה, ועושה חיל בתורה במקצע השייך לו, וגם עוזר על יד אותם שידם גוברת בהלכה, להטעימם מנעם האגדה. אמנם כיון שאינו מכיר את סבת הרגשתו הנגודית בלמוד, והוא מתגבר נגד טבעו, תיכף כשנפתחים לפניו איזה דרכים של הפקר הוא מתפרץ ונעשה שונא וער לתורה ולאמונה, והולך מדחי אל דחי, ומהם יצאו מה שיצאו מבני פריצי עמנו, המתנשאים להעמיד חזון ולסמות עינו של עולם. - ובחלוק המקצעות השונים בסדרי הלמוד, לפי התכונות הנפשיות השונות, יש מי שנטיתו חזקה לחכמות מיוחדות, שגם הוא צריך ללכת לפי נטיתו הפנימית, ויקבע עתים לתורה, וזה יעלה בידו, כי יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכבר נסתפקו התו"ם בשלהי יומא בזה, מה שיהיה עיקר וטפל, ובכלל הדבר תלוי לפי התכונה וטבע הנפש של כל אחד ואחד.

24. האהבה שהעניקו יצחק ורבקה לבניהם והמסר שהעבירו להם, לא היו זהים

רש"י הירש – בראשית פרק כה

רגשות ההורים היו חלוקים ביחס לבניהם, - אף זו עובדה שלא יכלה להשפיע לטובה. אחדות דעות ביחס לחינוך, ואהבה שווה לכל הבנים, - גם אל הליקויים במידותיהם, הזקוקים לאהבה מסורה עוד יותר מהחולים בגופם, - הם הם תנאי היסוד ואבני היסוד לכל חינוך.

25. בן סורר ומורה נענש רק אם אביו ואמו מדברים בקול שווה, ונראים אותו הדבר

דברים פרק כא

(יח) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינּוֹ שִׁמְעַת בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: (יט) וַתִּפְּשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זֶקֶנִי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקוֹמוֹ: (כ) וְאָמְרוּ אֶל זֶקֶנִי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינּוֹ שִׁמְעַת בְּקוֹלֵנוּ זֹלָל וְסָבָא:

26. בבלי מסכת סנהדרין דף עא עמוד א

תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר: אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה. מאי טעמא - דאמר קרא: איננו שמע בקולו מדקול בעינין שוין - מראה וקומה נמי בעינין שוין. כמאן אזלא הא דתניא: בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב - דרוש וקבל שר.

27. יצחק אוהב דווקא את עשיו, כי הוא רואה בו השלמה לעצמו

רש"י הירש – בראשית פרק כה

נוכל להבין בנקל את אהבת יצחק אל עשו, ואהבת רבקה אל יעקב. יצחק שהיה "עולה תמימה", התרחק מהמולת העולם, והעדיף את נאות השקט בבאר לחי ראי על פני החברה האנושית ההומיה. יתכן שהוא אהב את אופיו של עשו, העז והנועז במעשיותו, המסוגל להנהיג את הבית בכשרון שעלה על שלו:

כנגדו רבקה ראתה ביעקב את הדמות השלמה, הרחוקה בתכלית מכל מושגי בית אביה. אהדתם של יצחק ורבקה מובנת, אך אל להורים לכוון את חינוכם על יסוד רגשות עמומים ומעורפלים כאלה.

ציד בפיו – אפשר לפרש: ספורי הציד היו בפיו, הוא ידע לרתק את אביו בהרפתקאות הציד ועלילותיו: או - וזה מתקבל על הדעת יותר: גם בפיו היה צייד, הוא עסק בציד, היה צייד גם בפיו. את אמנות הציד ונכליו הוא ידע לכוון גם נגד אביו. אך אהבת רבקה על יעקב באה מעצמה, הוא לא "צד" אותה, אלא באישיותו רכש את אהבתה: אהבת את יעקב.

28. יצחק רצה ששני בניו יחד, ימשיכו את דרכו של אברהם: עשיו בצד הגשמי ויעקב ברוחני

רש"י הירש – בראשית פרק כה

שני בניו של יצחק ייצגו שני יסודות בביתו: עשו – את הכוח החומרי, יעקב – את הכוח הרוחני. יודע היה יצחק, כי האומה זקוקה לשני הכיוונים. אף הוא כנראה ידע את הנבואה, כי הרב בכוחו החומרי יעבוד לצעיר ולחלש ממנו: "ורב יעבוד צעיר". אך כסבור היה יצחק, שעשו ויעקב יקיימו את תעודת אברהם בכוחות משותפים, בלב אחים ומתוך השלמה הדדית: לפיכך הועיד לעשו ברכה בעלת תוכן חומרי, וברכה רוחנית היתה שמורה עמו ליעקב.

...אולם מבית לבן ידעה רבקה את הקללה שבפיצול זה, ידעה מנסיונה, שהחומר יהיה לברכה וישועה רק בבית שרוח אברהם מפעמת בו, רק בידו של זה שרוחו של אברהם מדריכה אותו. היא היטיבה לראות: החומר שאין אתו רוח, היה בעיניה קללה, את הברכה ראתה רק בלתי מחולקת, יורדת על ראשו של אחד.

29, יצחק ביקש מעשיו ציד לפני שברכו, כדי לחנכו ברוח יעודו העתידי

רש"ר הירש – בראשית פרק כז

מה גרם לו ליצחק לבקש מטעמים מיד בנו, כאשר בא לתת לו את ברכתו? יצחק רצה לברך את עשו ברוח יעודו שלעתידי. בדרך שהוא קיווה, שנטיותיו עתידות להיות לברכה למטרות נעלות.

כן יקש לראותו בשעת הבכרה.

יש להעלות את מלאכת ציד האכזרית, ולעשותה כלי שרת למטרה אנושית נעלה.

30. עיני יצחק כהות בעת זקנותו

בראשית פרק כז

וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת עֶשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִי :

וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקֵנְתִּי לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי :

וְעַתָּה שָׂא נָא כְּלִיךָ תִּלְיֶיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צִידָה צֵד :

וְעָשָׂה לִי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיאָה לִי וְאֶכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרֶם אָמוֹת :

31. רש"י בראשית פרק כז

ותכהין - בעשן של אלו.

דבר אחר כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו.

דבר אחר כדי שיטול יעקב את הברכות:

32. לאן נעלם יצחק אחרי העקידה?

בראשית פרק כב

וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכּוּ יַחְדָּו אֶל פְּאֵר שְׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּפְאֵר שְׁבַע :

עריכה : הרב אביחי קצין